

PSYCHOLOGY

Специфіка та особливості визначення акцентуацій характеру в юнацькому віці

О. П. Гуцуляк

Кафедра теоретичної та практичної психології, Житомирський державний університет імені І. Франка, Україна, м. Житомир,
Corresponding author. E-mail: taramar@ukr.net

Paper received 02.05.20; Accepted for publication 20.05.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-229VIII93-12>

Анотація. В статті здійснено розгляд сучасних поглядів на акцентуації характеру та порівняно різні методики їх виявлення в юнацькому віці, а також аргументовано їх застосування з метою діагностики та корекції проявів акцентуацій характеру особистості в юнацькому віці. Подано результати аналізу наукових психолого-педагогічних джерел та емпіричного розгляду проблеми врахування індивідуально-психологічних особливостей в юнацькому віці. Внаслідок проведеного дослідження встановлено кореляційний зв'язок між методикою Дж. Олдхема та Л. Моріса «Автопортрет особистості» та методикою визначення акцентуацій характеру Г. Шмішека. Розроблено таблицю співставлення класифікацій типів акцентуацій та рис характеру в методиках різних авторів. Доведено перевагу використання однієї з методик для визначення акцентуацій характеру в юнацькому віці. В результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що особистість з вираженою однією акцентуацією, як і з вираженим типом характеру, зустрічається доволі рідко. В більшості випадків ми бачимо поєднання декількох акцентуацій чи типів характеру, що, на нашу думку, дає більше можливостей компенсації негативних рис та пристосованості індивідуума до різних ситуацій. Для психолога наявність декількох акцентуацій чи типів характеру у досліджуваного потребує врахування всіх рис характеру при наданні професійних та корекційних рекомендацій.

Ключові слова: акцентуації характеру, патологічний характер, індивідуально-типологічні особливості, типологія характеру, акцентовані риси.

Вступ. Сучасні модернізаційні, соціально-економічні та інтеграційні процеси, що відбуваються в нашій державі, висувають нові вимоги до якості підготовки та рівня професійної компетентності майбутнього фахівця. Важливою умовою продуктивного розвитку держави та суспільства є наявність компетентних фахівців, здатних до самовизначення, саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації в професійному житті. На нашу думку, провідним стає необхідність врахування індивідуально-типологічних особливостей майбутніх фахівців. Тільки звернувши достатню увагу на індивідуальність особистості, можливо розкрити всі сутнісні сили та здібності молодого покоління.

Вважаємо, що в кризових умовах сьогодення проблема визначення та врахування індивідуально-типологічних особливостей, а саме акцентуацій характеру в юнацькому віці, є актуальною та доцільною. Від індивідуально-типологічних особливостей старшого школяра залежить ефективність професійної діяльності дорослої людини. При цьому значущими є розвивальні характеристики суб'єкта професійної діяльності (орієнтованість, спрямованість, професійно важливі якості, знання, вміння й навички, професійна компетентність тощо), що виявляються в інтегральних характеристиках особистості (інтереси, спрямованість, емоційна й поведінкова гнучкість), етапи професійного становлення особистості (профпідготовка, професійна орієнтація та адаптація, професійна майстерність тощо); форми професійного становлення особистості (індивідуальна, особистісна, індивідуально-особистісна), динаміки професійного функціонування (адаптація, становлення, стагнація) та стадій психологічної перебудови особистості (самовизначення, самовираження, самореалізація) у зв'язку з адаптивною поведінкою або розвитком особистості в професійній діяльності. Тому важливе значення для професійного становлення молодого людини та ефективності навчання

необхідно враховувати індивідуально-типологічні особливості та застосовувати для їх дослідження психологічний інструментарій.

У поведінці особистості індивідуально-психологічні особливості проявляються на рівні підструктури характеру, тому саме його дослідження дає можливість судити про диференційні ознаки та прояви. Таким чином, характер – це сукупність стійких індивідуальних особливостей особи, що складається і виявляється в діяльності і спілкуванні, обумовлюючи типові для індивіда способи поведінки. Тому дуже важливо враховувати його у навчанні молодих людей.

Короткий аналіз публікацій за темою. Проблема індивідуальних особливостей характеру, а також пов'язані з ним психологічні особливості та індивідуальність реакції на соціально-психологічні подразники цікавила вчених з давніх часів, не втратила своєї актуальності і в сьогоденні. Так, давньогрецький філософ Теофас описав у своїх «Характеристиках» 31 тип людських характерів, а Платон створив типологію характерів, оснований на етичних принципах. К. Г. Юнг створив типологію, що базується на чотирьох основних психічних функціях: мисленні, відчутті, відчутті й інтуїції, які мають гендерні відмінності [17]. П. Ганнушкін визначає сім основних типів акцентуацій особистості [5], К. Леонгард – дванадцять типів [8]. О. Феніхель розділяє характери на два типи: сублімуючий та реактивний. Перша категорія відрізняється спонтанною розрядкою інстинктивної енергії в результаті зміни мети. Сюди відносять геніальний характер. Другій категорії властиво постійне стримування інстинктивної енергії. [15].

А. Адлер підкреслює важливість раннього дитинства для формування характеру, але він наголошує на провідній ролі «комплексу неповноцінності», який супроводжується боротьбою за могутність як «чоловічий протест» [2]. У концепції Е.Фромма під рисою характеру

розуміється та або інша орієнтація, що виражає домінуючі соціальні установки [16 с. 53-55]. Зовнішніми детермінантами цих установок-відносин можуть бути предметне середовище, люди й внутрішній світ самої людини, його «Я». Всі орієнтації Е.Фромм ділять на плідні й неплідні. Людина із плідною орієнтацією бачить джерело своїх благ у самому собі як втілення своїх сил і можливостей. Люди з неплідними орієнтаціями бачать джерела благ у зовнішнім середовищі, поза собою, вони орієнтовані на те, що єдиний спосіб знайти бажане – це взяти його із зовнішнього світу. Вони хочуть одержати, але не здатні давати. До неплідних орієнтацій Фромм відносить рецептивну, експлуататорську, ринкову. Неплідні орієнтації також мають як негативні, так і позитивні сторони. Але тільки людина із плідною орієнтацією є по-справжньому вільною і незалежною.

Спираючись на теорію К. Юнга, І. Майєрс і К.Бріггс створили власну типологію, додавши до основних чотирьох психічних функцій Юнга ще поняття можливого способу реалізації прийнятих рішень. Зазначена типологія налічує 16 типів особистості [9]. Продовжили працювати в цьому напрямку О. Крегер та Дж. М. Тьюсон. За їх типологією люди поділяються на типи залежно від способу поповнення енергії, збору інформації, прийняття рішення, способу взаємодії з зовнішнім світом [6].

Характерологія В. Райха ґрунтується на теорії волі. Характер середньої людини, невротика і творчої людини відповідають стадіям розвитку волі [12]. В наш час зростає цікавість до рис характеру творчої особистості, є спроба створити типологію творчої особистості науковця. В цьому напрямку працював Р. Кеттел, який дійшов висновку, що вченим притаманна відлюдьківість та зосередженість на своєму внутрішньому світі («шизотимія»), стриманість, задумливість, емоційна стабільність, відповідальність. На його думку, вчені є інтравертами, зверненими до свого внутрішнього світу [1]. Г. Сельє, спостерігаючи за своїми співробітниками, розробив власну типологію, в основу якої покладено особливості соціально-психологічних якостей особистості. Г. Сельє відмічав, що «особистісні характеристики» фокусують увагу на досліднику, а не на досліді. На його думку, кожен з типів більше зацікавлений оцінкою своєї поведінки, ніж прогресом науки [13]. Н. Кривцова серед рис різних типів дослідника-науковця виділяє особливості психологічного резерву самореалізації дослідника інформаційних ресурсів. На її думку, дослідницький компонент в структурі особистості професіоналу стає значущим фактором продуктивної інноваційної діяльності, сприяє вибору конструктивних форм реалізації інноваційного потенціалу на різних рівнях взаємодії людини зі світом, та є умовою особистісно-професійного розвитку сучасного фахівця [7].

О. Мірошніченко займається вивченням індивідуально-типологічних рис особистості, в тому числі, акцентуацій характеру у працюючих в екстремальних умовах. Авторка довела, що адаптація до екстремальних умов великою мірою залежить від рис темпераменту та акцентуації характеру особистості. На її думку, найбільш пристосованими до екстремальних умов є сангвініки та флегматики з гіпертимною акцентуацією [10]. На нашу думку, кожна особистість, займаючись професійною діяльністю, має свої індивідуальні риси для її виконання. Л. Собчик у своїх наукових працях підкреслювала наявність в особистості протилежних якостей характеру, які, виявляючись

в помірній вираженості, компенсуються і складаються в картину емоційної стабільності [14]. Чим більш гармонійна людина, тим більш різноманітні її індивідуально-типологічні особливості. Вахоцька І. О. вивчає зв'язок між конфліктністю особистості юнацького віку та акцентуаціями характеру. На її думку, акцентуації характеру є провідним внутрішньопсихічним чинником агресії в підлітковому віці, що детермінує агресивні та ворожі реакції [3]. Тип особистості проявляється не тільки в психологічних аспектах, а також характеризує протікання патологічних станів. В цьому напрямку працював А. Вейн, який склав «вегетативний портрет» особистості, пов'язавши між собою нервову систему та психологічні прояви [4].

Метою дослідження є аналіз методик дослідження акцентуацій характеру різних авторів, спроба довести їх кореляцію та взаємозамінність, визначити специфіку та особливості визначення для більш досконалого та компетентного використання. Адже важливою умовою продуктивного використання наявних методик є їх експериментальне дослідження та виявлення слабких та сильних сторін. Відповідно до мети вирішувались такі **завдання**: проаналізувати теоретичні аспекти прояву рис акцентуацій характеру учнів юнацького віку в розрізі сучасних поглядів на проблему, провести психодіагностичні дослідження за допомогою різних методик діагностики та порівняти схожість та розбіжності в результатах проведених досліджень.

Методи дослідження В проведеному дослідженні використовувались «Методика визначення акцентуацій характеру» Г. Шмішека, К. Леонгарда, методика Дж. Олдхема та Л. Моріса «Автопортрет особистості», тест рангової кореляції Спірмена, що забезпечили можливість реалізувати програму дослідження та порівняти результати виявлення акцентуацій характеру у юнацькому віці [8, 11]. Зазначені методики були проведені з експериментальною групою, що складалась з 40-ка учнів 11 класу однієї з ЗОШ м. Житомир. В нашому дослідженні ми порівняли дві вищезазначені методики та визначили їх кореляцію за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена.

Результати обговорення Проаналізувавши різні наукові підходи щодо вивчення індивідуально-типологічних особливостей особистості, ми дійшли висновку, що вирізняти «нормальність» характеру не є коректним, адже саме поняття «характер» говорить про індивідуальність, одним з проявів якої є акцентуація, в нашому розумінні, як специфічна індивідуальна риса характеру особистості. Акцентовані характери залежать як від природно-біологічних властивостей, так і від факторів зовнішнього середовища, які накладають відбиток на спосіб життя даної людини і знаходять відображення в індивідуально-типологічних особливостях. Акцентуації характеру – це крайні варіанти норми, при яких окремі риси характеру надмірно посилені, унаслідок чого виявляється виборча уразливість відносно певного роду психогенних дій при хорошій і навіть підвищеній стійкості до інших.

На наш погляд, можна стверджувати, що акцентуації характеру мають більш фізіологічну природу, ніж соціальну, і потребують більш ґрунтовного вивчення та врахування при соціалізації, адаптації та професійному визначенні. Не є достатнім і визначення акцентуації характеру, скоріше це індивідуально-типологічна риса, яка яскравіше проявляється в стресовій ситуації. Приймаючи до

уваги те, що теорія із самого початку розроблялась для психічно хворих людей, назви акцентуації характеру схожі на назви психічного захворювання, що, на нашу думку, не є достатньо коректним щодо застосування їх до здорових людей.

Тож у своїх дослідженнях нам імпонує методика Дж. Олдхема та Л. Моріса «Автопортрет особистості», автори якої пропонують використовувати її самостійно для побудови індивідуального портрету особистості [11]. За думкою авторів, методика не являє собою спосіб діагностики захворювань, а створена для визначення персонального типу особистості. В цій методиці автори виділяють 14 характерологічних типів особистості, які визначають як норма та її заострення. Визначивши риси характеру та проаналізувавши їх поєднання, ми маємо можливість глибше дослідити особистісні характеристики досліджуваних та надати їм психологічні рекомендації щодо самоосвідомлення, самосприйняття, професійного визначення та соціального адаптування. Ми використовували дану методику поряд з методикою Г. Шмішека «Визначення акцентуації характеру», побудованою на основі теорії К. Леонгарда, з групою старшокласників. В нашому дослідженні ми порівняли дві вищезазначені методики та визначили їх кореляцію за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена. Проаналізувавши отримані дані за результатами обох методик, було складено таблицю відповідностей акцентуацій та рис характеру (Див. табл. 1).

Таблиця 1. Співставлення класифікацій типів акцентуацій та рис характеру в методиках різних авторів

№	Методика К. Леонгарда, Г. Шмішека	Методика Дж. Олдхема, Л. Моріса
1	Гіпертимний	Святковий
2	Дистимний	Серйозний
3	Екзальтований	Діяльний
4	Тривожний	Чуттєвий
5	Емотивний	Альтруїстичний
6	Педантичний	Добросовісний
7	-	Відлюдний (Самотній)
8	Застрагаючий	Пильний
9	Збуджуваний	Агресивний
10	Демонстративний	Драматичний
11	-	Відданий
12	Циклоїдний	Авантюрний
13		Ідеосинкратичний
14		Самовпевнений

За результатами методики Г. Шмішека було виявлено, що 1 акцентуація характеру яскраво виражена у 8 учнів (20%), 2 акцентуації – у 4 осіб (10%), 3 акцентуації – у 4 досліджуваних (10%), 4 акцентуації – у 8 респондентів (20%), 5 акцентуацій – у 10 старшокласників (25%), 6 акцентуацій було виявлено у 6 учнів (15%). Як ми можемо бачити, у переважній більшості респондентів виражено декілька акцентуацій характеру, що, на думку Л. Собчик, врівноважує негативні і позитивні риси акцентуацій в характері і дає більшу можливість пристосуватись до різних життєвих ситуацій.

За данною методикою екзальтований тип акцентуації переважає у 65% опитаних, емотивний – у 55% учнів, гіпертимний та тривожний – по 50% респондентів, збуджуваний та циклотимний типи – по 35% підлітків, демонстративний – у 30% дітей, застрагаючий – у 20% досліджуваних, педантичний та дистимний – по 15% учнів.

Після проведення методики Олдхема-Моріса були отримані наступні результати. Найчастіше зустрічаючимся типом характеру в учнів був виявлений діяльний тип – 60%. У 35% учнів переважає драматичний та авантюрний тип характеру. Добросовісний, чутливий, святковий – по 25%, самовпевнений, ідеосинкратичний, серйозний – по 10%, відданий, самотній, альтруїстичний, агресивний – по 15%. Загалом, за даною методикою було виявлено, що у 12 учнів (30%) відсутні яскраво виражені типи особистості, 1 тип особистості виражений у 4 учнів (10%), 2 типи – також у 4 старшокласників (10%), 3 типи – у 4 осіб (10%), 4 типи – у 4 респондентів (10%), 5 типів – у 4 досліджуваних (10%), риси 6 типів – у 2 осіб (5%), риси 7 типів – у 2 осіб (5%), риси 10 типів – також у 2 респондентів (5%), 11 рис – у 2 учнів (5%). В результаті проведеного дослідження ми можемо зробити висновок, що особистість з вираженою акцентуацією, як із вираженим типом характеру, зустрічається доволі рідко, як і в випадку з темпераментом. В більшості випадків ми бачимо поєднання декількох акцентуацій чи типів характеру, що, на нашу думку, дає більше можливостей компенсації негативних рис та пристосованості індивідуума до різних ситуацій.

Для порівняння кореляційних можливостей проведених методик ми розраховували коефіцієнт кореляції Спірмена. (Див. табл. 2)

Таблиця 2. Кореляційне порівняння шкал за методиками різних авторів

Кількість досліджуваних	Методика К. Леонгарда, Г. Шмішека	d*d	Методика Дж. Олдхема, Л. Моріса	P
40	застрагаючий	43,5	пильний	0,967
40	педантичний	54,5	добросовісний	0,959
40	демонстративний	21	драматичний	0,984
40	збуджений	26,5	агресивний	0,8
40	гіпертимний	50,5	святковий	0,962

Як ми бачимо, коефіцієнт кореляції наблизений до 1 по всіх досліджуваних пунктах, що говорить про наявність тісного зв'язку між означеними шкалами різних методик.

За даними нашого дослідження ми виявили типи акцентуації характеру у старшокласників. Також в результаті включеного спостереження нами були зафіксовані різні реакції юнаків на події навчального процесу і факти суспільного життя. Тому для осіб з різними індивідуальнотипологічними рисами ми пропонуємо психологічні та професійні рекомендації.

Так, загальними вимогами в індивідуальному підході і корекції при гіпертимному типі акцентуації є створення умов для прояву ініціативи, чітке аргументоване визначення обов'язків і меж прийнятної поведінки. В навчальній діяльності рекомендуємо змінювати різні види діяльності. На дозвіллі: давати самостійні доручення, виховувати самодисциплінованість. Професійна діяльність має бути з чергуванням різних видів діяльності, завданнями самостійної роботи, включенням у виконання організаторських ролей, створенням умов для прояву ініціативи.

Вимоги до корекційної роботи при циклоїдному типі акцентуації: раціонально розподіляти сили, достатньо відпочивати, проводити профілактику перевтомлення; категорично не можна провокувати конфлікти в період

«спаду» (краще вже дочекатись «підйому»). В навчальній діяльності – уникати критики, встановити індивідуальний помірний темп роботи, навчання в групі з рівними за можливостями учнями. На дозвіллі: в період підйому – організатор колективних творчих справ, в період спаду – учасник, виконавець справ у сфері інтересів. Загальні вимоги до професійної діяльності: раціональний розподіл сил, достатній відпочинок, профілактика перевтомлення, у період субдепресивної фази необхідно встановити доброзичливу робочу обстановку, уникати критики, рекомендується робота з індивідуальним помірним темпом.

Загальні вимоги до корекції при лабільному типі акцентуації: обстановка комфортного психологічного мікроклімату в групі, позитивні підкріплення, схвалення, не можна проявляти найменшу грубість, категоричність, докоряти в несерйозності, демонстративно невербально проявляти негативне відношення. На уроках потрібно витримувати спокійну і дружельобну обстановку, навчальні завдання необхідно давати індивідуально, навчати прийомам емоційної саморегуляції, вмінню переборювати труднощі.

При астено-невротичному типі рекомендуємо підтримувати ситуацію піклування, турботи, оптимізму, проводити профілактику і лікування хронічних захворювань, які призводять до астенизації. Не можна використовувати жартівливо-насмішливу «стимуляцію» астено-невротика. Необхідно рекомендувати розумну організацію режиму дня. Для такого учня є небажаними раптові запитання, неочікувані завдання. Особливо недопустимо у спілкуванні пряме негативне порівняння його із більш успішними однокласниками. При виборі професійної діяльності необхідна розумна організація режиму дня, робота з мінімальним фізичним та психоемоційним навантаженням. Небажана професійна діяльність з швидким прийняттям рішення, раптовими завданнями.

Для учня з переважачим сензитивним типом необхідно встановити довірливий контакт, тактичні взаємовідносини. Багато навчати такого учня вмінню будувати взаємовідносини з однокласниками, враховуючи їх особистісні відмінності, вмінню переборювати свою сором'язливість. В професійній діяльності необхідно створити умови для самореалізації в цікавих для нього видах діяльності, не обирати професію, яка вимагає змагання.

При тривожно-педантичному типі – необхідно формувати оптимістичні стереотипи в учня, розвивати його емоційність, образність, уявлення, необхідно створювати умови для підвищення його самооцінки через співробітництво з однокласниками. Багато опанувати вмінням не тривожитись через дрібниці, знижувати почуття моральної провини. Необхідно навчати вмінню формування стереотипу на успіх, застосовуючи прийоми візуалізації, опису успіху, інших засобів арт-терапії. Не рекомендується професійна діяльність з підвищеною відповідальністю, перенапруженням.

При інтровертованому типі – необхідно пропонувати включення в роботу з групою лише зі згодою самого учня, оскільки необхідно враховувати, що інтровертований тип у самостійній роботі скоріше досягає поставлених цілей, терпляче ставитися до оригінальних ідей інтровертованого типу. Необхідно рекомендувати висловлювати свої почуття і розуміти почуття і стан інших, вмінню спілкуватись. Професійна діяльність рекомендується з мінімальною кількістю спілкування.

В роботі із збудливим типом необхідно навчати його вдосконалювати навички саморегуляції. Необхідно навчати самоконтролю, вмінню відмовлятися від нерозумних бажань, які приносять шкоду. Професійна спрямованість рекомендується така, що сприяє загальнокультурному і інтелектуальному розвитку, залученню до взаємодії, приборканню афективної бурхливості.

В роботі з демонстративним типом рекомендується створення оптимальних умов для вдосконалення загальних, часткових і спеціальних здібностей, об'єктивне відношення до власних успіхів. Необхідно звернути увагу юнака на самоконтроль поведінки. Рекомендується така професійна діяльність, що дасть можливість продемонструвати особливі здібності.

Щодо рекомендацій у роботі з представниками нестійкого типу, необхідно встановлення повного (але не пригнічуючого особистісної гідності) контролю за поведінкою і діяльністю учня, а саме: чітко регламентувати діяльність, дозвілля, виключити можливість появи неструктурованого і неконтрольованого вільного часу. Корисно стимулювати ініціативу, надавати нескладні, але різноманітні завдання, важливо сформулювати осмислення неминучості покарання за проступок. Рекомендується професійна діяльність в організаціях з чітко регламентованою структурою та правилами роботи.

Висновки. Випускнику загальноосвітньої школи для ефективної реалізації професійної діяльності необхідно самовизначитись не тільки в уподобаннях, а також в слабких і сильних рисах свого характеру. Тільки сформувавши свідоме ставлення до себе та своєї професійної діяльності, можна знайти гідне місце в суспільстві. Отже, врахування акцентуації характеру власної особистості необхідно при професійному самовизначенні молоді, а також в різних життєвих ситуаціях для кращого розуміння один одного. Корекційні рекомендації, заходи, різноманітні форми та прийоми роботи сприяють «нівелюванню» негативних індивідуально-типологічних рис особистості та розвитку позитивних, маючи своїм головним завданням допомогти професійному самовизначенню. Шкільний психолог може скорегувати акцентовані риси характеру, що є індивідуально-типологічними, спрямувати їх у продуктивне, позитивне русло діяльності, допомогти визначитись з майбутньою професійною діяльністю. Зрозуміло, що це вимагає багато часу, терплячості, такту, психологічних знань, комунікативних вмінь, відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cattell R.B. The Scientific Analysis of Personality/R. B. Cattell// London: Penguin Books, Limited, 1965, P. 225.
2. Адлер А. Понять природу человека. Режим доступа: <https://www.rulit.me/books/ponyat-prirodu-cheloveka-read-79921-1.html>
3. Вахоцька І. О. Зв'язок конфліктності з акцентуаціями характеру особистості в підлітковому віці./І. О. вахоцька// Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки, 2017, Випуск 2. Том 1, С. 62-68. Режим доступу: nbuv.gov.ua/j-pdf/nvkhp_2017_2%281%29_12.pdf
4. Вейн А. М. Вегетативные расстройства: Клиника, лечение, диагностика // М.: Медицинское информационное агентство, 2000. Режим доступа: http://www.samomudr.ru/d/Vejn%20A.M._Vegetativnye

- %20rasstrojstva.%20Klinika.%20diagnostika,%20lechenie%20(pod%20red.%20A.%20M.%20Vejna,%202000).pdf
5. Ганнушкин П.Б. Клиника психопатий: их статика, динамика, систематика // М. Библиотека медицинской классики, 1933. Режим доступа: <http://drlev.ru/book/gannushkin.pdf>
  6. Крегер О., Тьюсон Дж. М. Типы людей. 16 типов личности, определяющих как мы живем, работаем и любим // Пер. с англ. М., 1995. Режим доступа: https://bookap.info/socionica/kreger_tipy_lyudey_16_tipov_lichnosti_opredelyayushchih_kak_my_zhivom_rabotaem_i_lyubim/
  7. Кривцова Н. В. Профессиональное предпочтение и психологические особенности личности исследователя информационных ресурсов // Научно-практический журнал південного наукового Центру НАПН України «Наука і освіта», 2016, №7, С. 26-37. Режим доступа: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2016-7-doc/2016-7-st21>
  8. Леонгард К. Акцентуированные личности // К.: Вища школа, 1981, С. 392.
  9. Майерс И., Майерс П. МВТИ. Определение типов. У каждого свой дар // М: Издательство: «Бизнес Психологи», 2010.
  10. Мірошніченко О. А. Роль темперамента зимовщика в процессе адаптации к условиям жизнедеятельности в Антарктике // Научно-практический журнал південного наукового Центру НАПН України «Наука і освіта», 2016, No7, С. 126-132. Режим доступа: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2016-7-doc/2016-7-st21>
  11. Олдхем Дж., Моррис Л. (1996). Автопортрет вашей личности // М., 1996, С. 323. Режим доступа: https://www.phantastike.com/way/know_yourself/html/
  12. Райх В. Анализ характера // М., 2006. Режим доступа: <http://book-online.com.ua/read.php?book=3897>
  13. Селье Г. От мечты к открытию. Как стать учёным // Пер. с англ. Общ. ред. М. Н. Кондрашовой и И. С. Хорола. М.: Прогресс, 1987, 386 с.
  14. Собчик Л. Н. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики. СПб.: Издательство «Речь», 2003, 624 с.
  15. Феніхель О. Психоаналитическая теория невротозов // Пер. с англ. А. Б. Хавина. Академический проект М, 2004, С. 250.
  16. Фромм Э. Здоровое общество. Догмат о Христе // Пер. с нем. М. АСТ: Транзиткнига, 2005, С. 571.
  17. Юнг К. Г. (1995). Аналитическая психология: прошлое и настоящее. Сост. В. Зелинский, А. Руткевич, М.: Наука, 1995, С. 309.

REFERENCES

1. Cattell, R.B. (1965). The Scientific Analysis of Personality. London: Penguin Books, Limited, 225 p.
2. Adler, A. (1997). Ponyat prirodu cheloveka. Rezhim dostupa: <https://www.rulit.me/books/ponyat-prirodu-cheloveka-read-79921-1.html>.
3. Vakhotska, I.O. (2017). Zvyazok konfliktnosti z aktsentuatsiyami kharakteru osobnosti v pidlitkovomu vitsi. Naukoviy visnik Khersonskogo derzhavnogo universitetu. Psikhologichni nauki. Vipusk 2. Tom 1, 62-68. Rezhim dostupu: nbuv.gov.ua/j-pdf/nvkhp_2017_2%281%29__12.pdf
4. Veyn, A.M. (2000). Vegetativnye rastroystva: Klinika, lechenie, diagnostika. Pod red. A. M. Veyna – М.: Meditsinskoe informatsionnoe agensstvo.
5. Gannushkin P.B. Klinika psikhopatij:ikh statika, dinamika, sistematika // М. Библиотека медицинской классики, 1933. Rezhim dostupa: <http://drlev.ru/book/gannushkin.pdf>
6. Kreger, O. & Tyuson, Dzh.M. (1995). Tipy lyudey. 16 tipov lichnosti, opredelyayushchikh kak my zhivem, rabotaem i lyubim. Per. s angl. М. Rezhim dostupa: https://bookap.info/socionica/kreger_tipy_lyudey_16_tipov_lichnosti_opredelyayushchih_kak_my_zhivom_rabotaem_i_lyubim/
7. Krivtsova, N.V. (2016). Professionalnoe predpochtenie i psikhologicheskie osobnosti lichnosti isledovatelya informatsionnykh resursov. Naukovo praktichniy zhurnal pivdennoho naukovogo Tsentru NAPN Ukraїni «Nauka i osvita» №7, 26-37. Rezhim dostupa: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2016-7-doc/2016-7-st21>
8. Leongard, K. (1981). Aktsentuirovannye lichnosti. K.: Vishcha shkola, 392.
9. Mayers I., Mayers P. (2010) MBTI. Opredelenie tipov. U kazhdogo svoy dar. М: Izdatelstvo: «Biznes Psikhologii».
10. Miroshnichenko, O.A. (2016). Rol temperamenta zimovshchika v protse adaptatsii k usloviyam zhiznedeyatelnosti v Antarktike. Naukovo-praktichniy zhurnal pivdennoho naukovogo Tsentru NAPN Ukraїni «Nauka i osvita». No7.126-132. Rezhim dostupu: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2016-7-doc/2016-7-st21>
11. Oldkhem, Dzh. & Morris, L.B. (1996). Avtoportret vashey lichnosti. М., 323. Rezhim dostupa: https://www.phantastike.com/way/know_yourself/html/
12. Raykh, V. (2006). Analiz kharaktera. Rezhim dostupa: <http://book-online.com.ua/read.php?book=3897>
13. Sele, G. (1987). Ot mechty k otrk. Kak stat uchenym. Per. s angl. Obshch. red. М. N. Kondrashovoy i I. S. Khorola. М.: Progress, 386 s.
14. Sobchik, L.N. (2003). Psikhologiya individualnosti. Teoriya i praktika psikhodiagnostiki. SPb.: Izdatelstvo «Rech», 624.
15. Fenikhel, O. (2004). Psikhooanaliticheskaya teoriya nevrozov. Per. s angl. А. В. Khavina. Akademicheskii proekt М, 250.
16. Fromm E. Zdorovoe obshchestvo. Dohmat o Khryste // Per. s nem. М. АСТ: Tranzytknyha, 2005, S. 571.
17. Yung, K.G. (1995). Analiticheskaya psikhologiya: proshloe i nastoyashchee. Sost. V. Zelinskiy, A. Rutkevich, М.: Nauka, 309

Specificity and features of the definition accentuations of character at a young age

O. Hutsuliak

Abstract. The article discusses modern ideas about character accentuations and compares various methods for identifying them in adolescence, as well as their reasoned application in order to diagnose and correct manifestations of personality character accentuations in adolescence. The results of the analysis of scientific psychological and pedagogical sources and an empirical examination of the problem of accounting for individual psychological characteristics in adolescence are presented. As a result of the study, a correlation was established between the method of J. Oldham and L. Morris "Self-portrait of a person" and the method of determining the accentuation of the character of G. Schmishek. A comparison table has been developed for classifications of types of accentuations and character traits in the techniques of various authors. The advantage of using one of the methods for determining character accentuations in adolescence is proved. As a result of the study, it was concluded that a person with a pronounced one accentuation, as well as with a pronounced type of character, is quite rare. In most cases, we see a combination of several accentuations or character types, which, in our opinion, gives more opportunities to compensate for negative traits and the individual's fitness for various situations. For the psychologist, the presence of several accentuations or character types in the subject requires consideration of all character traits when providing professional and corrective recommendations.

Keywords: character accentuations, pathological character, individual typological features, character typology, accented features, student t-test method.